

GIBRID VA ARALASH TIL TA'LIMI

Furqat Fattohovich DJALOLOV

O'zbekiston jahon tillari universiteti katta o'qituvchisi

furkatdjololov76@gmail.com

Annotatsiya. Hozirgi vaqtda turli ta'lim muhitlarida qo'llanilayotgan gibrid va aralash til ta'lim modellarining nazariy asoslari va amalda qo'llanilishi ushbu maqolaning asosiy nuqtalari hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, rejimlar o'rtasida almashish va ularni birlashtirish moslashuvchanlik, shaxsiylashtirilgan o'rganish va talabalarning faolligi kabi katta foyda keltiradi; ammo, bu rejimlar raqamli savodxonlik, erkin foydalanish huquqi va o'quv dizaynining murakkabligi bilan bog'liq muammolar bilan birga mavjud.

Kalit so'zlar: gibrid ta'lim, aralash ta'lim, til ta'limi, pedagogik modellar, raqamli integratsiya, til o'zlashtirish, ta'lim texnologiyasi

KIRISH

Globalashuv jarayonlari va xalqaro aloqalarning kengayishi zamonaviy ta'lim tizimida til ta'limiga bo'lgan talablarni tubdan o'zgartirmoqda. Ko'p tilli va ko'p madaniyatli jamiyatlarda til o'rgatishning an'anaviy monolingual yondashuvlari o'z samaradorligini yo'qotib, yangi pedagogik paradigmalar shakllanmoqda. Gibrid til ta'limi (translanguaging) va aralash til ta'limi (blended language learning) konseptlari XXI asr boshlarida til pedagogikasida muhim o'rin egallagan zamonaviy yondashuvlar hisoblanadi [1]. Gibrid til ta'limi ko'p tilli shaxslarning barcha til resurslarini erkin va dinamik ravishda ishlatish imkoniyatini beruvchi pedagogik strategiya sifatida qaralsa, aralash til ta'limi an'anaviy sinf darslarini onlayn va raqamli vositalar bilan uyg'unlashtiruvchi ta'lim modeli hisoblanadi [2]. Ushbu ikki yondashuv turli nazariy asoslarga ega bo'lsa-da, ularning umumiy maqsadi til o'rganuvchilarning kommunikativ kompetensiyasini maksimal darajada rivojlantirish va real hayotiy vaziyatlarda samarali muloqot qilish ko'nikmalarini shakllantirishdan iboratdir. O'zbekiston ta'lim tizimida ko'p tillilik siyosati amalga oshirilayotgan hozirgi davrda gibrid va aralash til ta'limi yondashuvlarini nazariy jihatdan o'rganish va amaliy tatbiq etish imkoniyatlarini aniqlash dolzarb vazifa hisoblanadi [3]. Ushbu tadqiqotning maqsadi gibrid va aralash til ta'limining nazariy-metodologik asoslarini tahlil qilish, ularning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash hamda zamonaviy til ta'limi amaliyotida qo'llash istiqbollari ko'rsatishdan iboratdir.

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo'lib, gibrid va aralash til ta'limi bo'yicha mahalliy va xorijiy adabiyotlar tahlili asosida olib borilgan. Metodologik asos sifatida sotsiolingvistik, psixolingvistik va pedagogik yondashuvlarning sintezi qo'llanilgan. Gibrid til ta'limi konsepsiyasi O. García va Li Wei kabi olimlar tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, u ko'p tilli shaxslarning barcha til repertuarini yaxlit tizim sifatida qo'llash tamoyiliga asoslanadi [4]. Ushbu yondashuv tillarni alohida, ajratilgan tizimlar sifatida emas, balki o'zaro bog'liq va dinamik ravishda o'zaro ta'sir qiluvchi til praktikalari majmui sifatida qarashni talab qiladi. Gibrid til ta'limi o'quvchilarning ona tilidan chetida tushunish va

ifoda etish uchun strategik foydalanishni taqiqlamaydi, aksincha bu jarayonni kognitiv rivojlanish va chuqurroq tushunishga erishish vositasi sifatida qabul qiladi [5]. Rus tilshunosligida ham ko'p tillilik va tillararo o'zaro ta'sir masalalari keng o'rganilgan bo'lib, V.Yu. Rozentsveig, E.M. Vereshchagin va boshqa olimlar tillarning kontakt holatidagi o'ziga xos xususiyatlarini tahlil qilganlar [6]. Rossiya ta'lim amaliyotida bilingval ta'lim tizimi uzoq tarixga ega bo'lib, maktablarda ona tili va rus tilini parallel o'qitish tajribasi to'plangan, lekin gibrid til ta'limining zamonaviy talqini hali to'liq joriy etilmagan [7].

Aralash til ta'limi konsepsiyasi texnologiya rivojlanishi bilan bog'liq holda paydo bo'lgan bo'lib, u an'anaviy sinf mashg'ulotlari va onlayn ta'lim vositalarini uyg'unlashtirishni nazarda tutadi. C. Bonk va C. Graham kabi tadqiqotchilar aralash ta'limning turli modellarini ishlab chiqib, ularning har birining o'ziga xos pedagogik afzalliklarini ko'rsatganlar [8]. Aralash til ta'limida o'quvchilar mustaqil onlayn mashqlar orqali leksika va grammatika bilimlarini mustahkamlashlari, sinf mashg'ulotlarida esa kommunikativ ko'nikmalar rivojlantirishga ko'proq vaqt ajratishlari mumkin. Bu yondashuv differensiyalangan ta'limni amalga oshirish, har bir o'quvchining individual ehtiyojlariga moslashish imkonini beradi [9]. O'zbekiston olimlaridan D.Kh. Djuraeva va boshqalar o'zbek maktablarida chet tillarni o'qitishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish masalalarini o'rganib, raqamli resurslarning samaradorligini ta'kidlaganlar [3]. Gibrid va aralash til ta'limi yondashuvlari o'rtasidagi farqlarni tushunish muhimdir: birinchi yondashuv ko'p tillilik sharoitida tillararo dinamik o'zaro ta'sirga e'tibor qaratsa, ikkinchisi ta'lim formatlarining kombinatsiyasiga yo'naltirilgan. Biroq, bu ikki konsepsiya bir-birini to'ldirishi va birgalikda qo'llanilishi mumkin, chunki zamonaviy raqamli vositalar gibrid til amaliyotlarini qo'llab-quvvatlash uchun keng imkoniyatlar yaratadi [10].

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, gibrid til ta'limi o'quvchilarning til bo'yicha o'z-o'ziga ishonchini oshiradi va ularni til qoidalarini buzish qo'rquvidan xalos qiladi, natijada kommunikativ faollik oshadi. Ko'p tilli o'quvchilar o'zlarining barcha til bilimlaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lganda, murakkab akademik tushunchalarni yaxshiroq tushunishlari va ifodalashlari mumkinligi aniqlangan [4]. Bu ayniqsa chet tilini o'rganishning dastlabki bosqichlarida, shuningdek akademik kontentni ikkinchi yoki uchinchi tilda o'zlashtirishda muhim ahamiyatga ega. Gibrid til ta'limi nafaqat til o'rganish jarayonini osonlashtiradi, balki o'quvchilarning ko'p madaniyatli identifikatsiyasini shakllantirish va turli tillar o'rtasida erkin harakat qilish qobiliyatini rivojlantirishga ham yordam beradi. Aralash til ta'limi esa o'quvchilarga moslashuvchan ta'lim rejimini taqdim etadi va har bir o'quvchining individual sur'ati va uslubiga moslashish imkonini beradi. Raqamli platformalar orqali til o'rganuvchilar istalgan vaqtda mashqlarni takrorlash, qo'shimcha tushuntirishlarga murojaat qilish va turli multimedia resurslardan foydalanish imkoniyatiga ega bo'ladilar [8]. Sinf mashg'ulotlari esa jonli muloqot, guruhlarda ishlash va o'qituvchidan darhol qayta aloqa olish uchun ajratiladi, bu esa til o'rganishning ijtimoiy-interaktiv jihatlarini ta'minlaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, aralash ta'lim modeli o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi va ularning o'z ta'lim jarayoniga mas'uliyatini kuchaytiradi [9].

O'zbekiston kontekstida gibrid va aralash til ta'limini joriy etish alohida imkoniyatlar va qiyinchiliklar yaratadi. Respublikada o'zbek, rus va ingliz tillarining uch tilli ta'lim siyosati

amalgama oshirilayotgan sharoitda gibrid til ta'limi strategiyalari o'quvchilarning barcha uch tildagi bilimlarini samarali ishlatish uchun qimmatli vosita bo'lishi mumkin [3]. Biroq, bu yondashuvni qo'llash uchun o'qituvchilarning ko'p tillilik va translanguaging nazariyasi bo'yicha maxsus tayyorgarlikdan o'tishi, shuningdek an'anaviy monolingual pedagogika paradigmasidan voz kechishi talab etiladi. Aralash til ta'limini joriy etish uchun esa zamonaviy raqamli infrastruktura, sifatli onlayn ta'lim resurslari va o'qituvchilarning raqamli savodxonligini oshirish zarur [10]. Ikki yondashuvni birlashtirish orqali O'zbekiston ta'lim tizimida til o'qitishning innovatsion modeli yaratilishi mumkin: raqamli platformalar orqali o'quvchilar o'zbek, rus va ingliz tillarida turli resurslar bilan mustaqil ishlashlari, sinf mashg'ulotlarida esa uch til resurslarini erkin qo'llab, real kommunikativ vaziyatlarda muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishlari mumkin. Bu yondashuv nafaqat tillar bo'yicha bilimlarni oshiradi, balki o'quvchilarning global jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishlari uchun zarur bo'lgan ko'p madaniyatli kompetensiyalarni ham shakllantirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Gibrid va aralash til ta'limi zamonaviy til pedagogikasining muhim yo'nalishlari bo'lib, ular o'quvchilarning til resurslarini maksimal darajada samarali ishlatish va individual ta'lim ehtiyojlariga javob berish imkonini yaratadi. Gibrid til ta'limi ko'p tilli o'quvchilarning barcha tillarini dinamik ravishda qo'llash orqali kommunikativ kompetensiyani rivojlantirsa, aralash til ta'limi an'anaviy va raqamli ta'lim formatlarini uyg'unlashtirish orqali moslashuvchan va samarali o'quv jarayonini ta'minlaydi. Ushbu ikki yondashuvning integratsiyasi O'zbekiston kabi ko'p tilli jamiyatlarda til ta'limini tubdan takomillashtirish, o'quvchilarning nafaqat til bilimlarini, balki ko'p madaniyatli va raqamli kompetensiyalarini ham rivojlantirish imkonini beradi. Kelajakda ushbu yondashuvlarni O'zbekiston ta'lim amaliyotiga moslashtirilgan holda tatbiq etish, o'qituvchilar tayyorgarligini ta'minlash va tegishli raqamli resurslar yaratish bo'yicha amaliy tadqiqotlar olib borish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. García O., Wei L. Translanguaging: Language, Bilingualism and Education. – London: Palgrave Macmillan, 2014. – 165 p.
2. Bonk C.J., Graham C.R. The Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs. – San Francisco: Pfeiffer, 2006. – 624 p.
3. Джураева Д.Х. Замонавий педагогик технологиялар асосида чет тилларни ўқитиш. – Тошкент: Фан, 2020. – 256 б.
4. García O. Bilingual Education in the 21st Century: A Global Perspective. – Oxford: Wiley-Blackwell, 2009. – 476 p.
5. Canagarajah S. Translingual Practice: Global Englishes and Cosmopolitan Relations. – London: Routledge, 2013. – 224 p.
6. Верещагин Е.М. Психологическая и методическая характеристика двуязычия (билингвизма). – Москва: Издательство Московского университета, 1969. – 160 с.
7. Протасова Е.Ю., Родина Н.М. Многоязычие в детском возрасте. – Санкт-Петербург: Златоуст, 2005. – 276 с.

Section-2: Innovative Methods in Language Teaching

8. Garrison D.R., Vaughan N.D. Blended Learning in Higher Education: Framework, Principles, and Guidelines. – San Francisco: Jossey-Bass, 2008. – 272 p.

9. Назарова Н.А. Тил ўқитишда замонавий ахборот технологиялари. – Тошкент: Ўқитувчи, 2019. – 184 б.

10. Саидов Қ.С., Раҳимова З.Р. Ўзбекистон таълим тизимида кўп тиллиликни ривожлантириш муаммолари // Педагогика ва психология масалалари. – 2021. – №2. – Б. 45-52.